

„леле” і жорстку презирливу лайку: „а ти сука, собачого роду”. Зміст сербської народної поезії Франко передає, безперечно, у фольклорній стилізації, але робить з неї твір художній, для сприйняття. Тут привертає увагу майстерне оперування цифрами-повторами – *три й чотири*.

Сербська народна поезія репрезентує ґрунтовний матеріал і для типологічних зіставлень з фольклором українським і українською художньою літературою, яка спирається на народнописенні джерела, що, як відомо, дуже показово для української літератури. Ті міркування, які пропонуються у цьому дослідженні, слід розглядати, мабуть, як окремі спроби у цьому напрямку. Взагалі проблему „сербська народна поезія” не можна вважати закритою і вичерпаною, навпаки, вона належить до відкритих і перспективних наукових тем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Карацуба М.* Перевтілення в сербській народній та польській і українській літературній баладах // Зарубіжна література. - Число 24(40). – К., 1997. – С. 6;
2. *Карацуба М.* Павло Тичина як перекладач з болгарської поезії і фольклору // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур (пам'яті академіка Л.Булаховського). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка - К., 1999. – С. 19-24;
3. *Карацуба М.* Із спостережень над художніми українськими перекладами Івана Франка з сербської народної поезії // Матеріали V-ї Міжнародної конференції “Мова і культура”: у 5-ти т. - К. – “Collegium”, 1997. – Т.1. – С.184-188.

Мушкетик Л.Г. (Київ, Україна)

Мораль родинних стосунків у народній казці (на слов'яно-неслов'янському матеріалі)

Стаття Мушкетик присвячена розгляду родинних стосунків у народній казці Українських Карпат, а саме на матеріалі усної прози українців та угорців досліджено основні сімейні колізії оповідей та їх мораль. Стосунки між родичами в казках у своєрідній художній формі відображають реальні людські взаємини між членами тогочасної патріархальної сім'ї. Вони є типовими, адже містять життєві спостереження багатьох поколінь людей, загальнолюдські принципи і норми поведінки, їх морально-етичну оцінку.

Ключові слова: народна казка, українці, угорці, родинні стосунки, мораль.

В статье Мушкетик рассматриваются семейные отношения в народной сказке Украинских Карпат, а именно на материале устной прозы украинцев и венгров исследуются главные семейные коллизии произведений и их мораль. Отношения между родственниками в своеобразной художественной форме отображают реальные человеческие взаимоотношения между членами патриархальной семьи. Они являются типичными, поскольку включают жизненные наблюдения многих поколений людей, общечеловеческие принципы и нормы поведения, их морально-этическую оценку.

Ключевые слова: народная сказка, украинцы, венгры, семейные отношения, мораль.

The Mushketik's article addresses to the family relations to the folk tale of the Ukrainian Carpathians, namely on the material of Ukrainians and Hungarians oral prose show a typical family conflicts in the works and their moral. The relationship between relatives in a unique art form reflects real human relationships among members of the patriarchal family. They are typical, because they include vital observations of many generations of people, common principles and norms of behaviour, their moral- ethical evaluation.

Key words: folk tale, Ukrainians, Hungarians, family relationships, moral.

Стосунки між родичами в казках у своєрідній художній формі відображають реальні людські взаємини між членами тогочасної патріархальної сім'ї. Саме ці взаємини визначають основні конфлікти чарівної, і частково побутової казки. Вони є типовими, адже містять життєві спостереження багатьох поколінь людей. У чарівних казках віддзеркалено реальні форми шлюбних відносин, показано не лише наявні форми родичання і свояцтва, а й ставлення народу до сім'ї і категорій, так чи інакше пов'язаних з сімейним життям.

Загалом дана тематика фігурувала в багатьох працях про казку [1; 2; 6; 14], ці питання вивчаються в різних аспектах. Так, розгалужену систему родичання у казках на прикладі опозицій (батьки – діти, рідні – нерідні, старі – молоді, старші – молодші,) подає О. Новик [13], про реальні форми шлюбних зв'язків у казці пише Т. Краюшкіна [8], Т. Зуєва [8], І. Болдіжар свідчить про сімейну психологію казки [24].

Типові родинні колізії казки та її мораль ми розглянули на матеріалі усної оповідної традиції Українських Карпат, а саме фольклору українців та угорців.

Про важливість сім'ї у житті людини доводить у казці те, що загалом основною метою героя є знаходження пари, одруження, чим, переважно, і завершуються чарівні казки. Одруження трактовано як найщасливішу подію в житті людини, сімейний статус є майже обов'язком; людина без родини в суспільстві не цінується. Особливо важливим вважалося заміжжя для дівчини, залишатися «у дівочому вінку» (з угор.) вважалося «соромом на весь світ».

Стосунки між чоловіком і дружиною в чарівних казках визначаються розвитком сюжету, фантастичними пригодами. Зокрема, це виснажливі пошуки втраченої пари, збереження любові й вірності коханій людині тощо. Подружню вірність у казках ілюструє притча про ключ, що звучить у мотиві про чоловіка, який стоїть перед вибором – залишитися з новою дружиною чи з попередньою, яку всі вважали загиблою і яка віднайшлася. У притчі йдеться про старий гарний ключ, що згубився. Замість нього роблять новий, та знаходиться старий, і його залишають замість нового. За цією аналогією чоловік залишається з першою дружиною – з нею прожито багато років, пройдено чимало доріг, нажито дітей, вона є вірною і надійною подругою життя.

Над усе народ цінує злагоду та любов у сім'ї, їх не замінить і найбільше багатство. Про це йдеться в казках, де старша (старші) дочка багача виходить за багатого, як того хоче батько, а молодша закохується в бідного легіня і живе з ним без згоди батька (СУС – 923 А* (*Багатій віддає одну*

дочку за багатого, а іншу – за бідного)). Той, розізлившись, не хоче й чути про молодшу доньку. Та якось на свята, заїхавши до старшої дочки, він застає лише бійку та плач, за якими навіть не чуно стукоту в двері. Тоді батько їде до молодшої доньки, де бачить ідилічну картину життя молодой сім'ї з малим сином – у них «хоча борщик ріденький, та люблять одне одного». Батько розчулюється й забирає молодих до себе.

Більш реалістично, з гумором зображуються конфлікти між чоловіком і жінкою в соціально-побутових казках. Ідилія чарівної казки тут закінчується, і починається реальне життя людей. У вирішенні багатьох домашніх справ, міжособистісних, родинних стосунків часто вирішальний голос має жінка, яка прямо чи опосередковано керує чоловіком. Про це, зокрема, йдеться у казці «Хто старший, чоловік чи жінка?», в якій один цікавий чоловік вирішив довідатися, хто є головним у сімейних справах? Він обходить кілька хат, та скрізь останнє слово залишається за жінкою. Лише в останній хаті йому дозволяє переночувати чоловік, не спитавшись дозволу у жінки, за що отримує від гостя в подарунок одного з двох коней. Однак наступного дня за намовою жінки він наздоганяє подорожнього, аби поміняти подарованого білого коня на червленого. Гість не лишає йому жодного й робить висновок: «Я переконався, що жінки старші за чоловіків» [19, 280]. Типовою ситуацією побутової казки є конфлікти, спровоковані сварливою, завжди чимось невдоволеною жінкою. Чоловік – навпаки «такий добрий, що й курці „добрідень” скаже. А жінка йому дісталася така, як коса: коли говорила, то гейби косила. Чоловік аж підскакував від її язика» [9, 100]. Ситуація є досить типовою для реальної сім'ї, де такий чоловік називається підкаблучником. Слабовольний чоловік, боячись лайок дружини, слухається її у всьому і повністю втрачає право голосу, він починає дивитися на світ очима своєї дружини, її думка стає для нього визначальною. Навіть розуміючи непогамовність, нерозумність її бажань, він слухається її, що зображено в угорській казці «Старий рибалка та його дружина», яка подібна до східнослов'янських казок про золоту рибку (АТУ 555 (*Рибалка та його жінка*)).

В Українських Карпатах побутує й відомий у світі міжнародний сюжет про «синю бороду», так би мовити, маніяка, який убивав своїх дружин. Про нього лине недобра слава, зокрема через бороду. Бідна дівчина, що одружується з паном, порушує його заборону не заходити до дванадцятої кімнати, й знаходить там трупи його попередніх дружин. З жахом вона тікає, та лишає доказ свого непослуху – кров на ключі, яка не змивається. Пан вертається раніше й збирається вбити дружину. Казка тримає слухача у величезній напрузі, поки врешті не з'являються брати-гусари дівчини й визволяють її. В інших варіантах, до прикладу у казках Покуття, діє розбійник і подаються натуралістичні подробиці.

Сім'я вважається неповноцінною без дітей – ця думка часто звучить на початку казки, коли зображується бездітна сім'я, яка журиться з цього приводу і молить Бога про дитину, бо «хто дітей не має, того ім'я пропадає»

[22, 67]. Чим більша родина – тим краще, адже в селянських сім'ях кожен мав працювати і тим самим примножувати добробут усіх близьких. Добре мати багато дітей, значною є підтримка й допомога, дружнішою сім'я. Та в бідній родині мати багато дітей – у казках може бути їх і 12, і 25 – проблематично, адже всіх треба прогодувати й виростити.

В основу багатьох казок покладено стосунки між батьками та дітьми. Патріархальний характер сімейних відносин над усе підносив авторитет батька як глави сім'ї й годувальника. Шанування і повага до батька – обов'язковий закон, що закріпив давні родові й виробничі стосунки. Будь-яке інше ставлення вважалося тяжким гріхом і злочином, особливо посиленним пізніше мораллю християнської церкви. Батькові належала головна роль у сім'ї і необмежена влада. Залишившись без годувальника, сім'я з дітьми була приречена на животіння. Батько любить і турбується про своїх дітей. Так, в угорській казці «Найкрасивіша дитина» король доручив циганові знайти й привезти йому найкрасивішу дитину в королівстві. Циган не знав, що робити, все сумував і сумував, поглядаючи на свою дитину, і врешті вирішив, мовляв, куди б король не пішов, кращої ніде не знайде. Він привів хлопчика до короля. І це рішення виявилось правильним, король схвалив його вибір і сказав: якби циган не вибрав свого сина, то отримав би покарання. А натомість отримав нагороду.

У казках відобразилися й давні мотиви інцеста. Так, на початку казки на сюжет «Безручка» (АТУ 106) король після смерті дружини закохується у власну доньку і хоче з нею одружитися. У казці інцестуальні намагання батька мотивуються тим, що він має одружитися лише з тією дівчиною, якій підійдуть залишені померлою дружиною черевички. Вони пасують лише дочці. Дівчина ставить умови батькові, просить зшити сонячне, місячне, зіркове плаття, далі плаття з бліх, вошей, та все марно. За непокору він відрубав дівчині руки й виганяє з дому. Угорський дослідник Шома Браун вважає цей мотив відгомонам любовного трикутника, що існував у давні часи: це батько, мати і дочка, і який описано в багатьох художніх творах, зокрема грецької класичної міфології. На його думку, казка у зв'язку з релігійними та суспільними заборонами зберегла цей мотив у пом'якшеному вигляді. Тобто дівчина таки одружується, але не зі своїм батьком, а з іншим королем, та згодом з'являється зла свекруха, яка є заміником матері дівчини. Відрубання рук Ш. Браун пов'язує з прихованим мотивом убивства дочки заздрісною матір'ю, тобто з еротичною символікою [25, 115–116].

Ця мотивація людської поведінки широко розглядалася в класичному психоаналізі, зокрема це описи комплексу Едіпа та Електри [23]. Як емоційну форму ранньої сексуальності вчений увів т. зв. Едіпів комплекс – період загостреної прив'язаності сина до матері, що супроводжується почуттям ворожості до батька, доповнений далі «комплексом Електри» – періодом особливої прив'язаності дочки до батька. Специфічною реалізацією «комплексу Електри» також пояснює даний та інші сюжети американський фольклорист Алан Дандес, який є послідовником класичного психоаналізу,

його своєрідної соціологічної редакції. На думку Дандеса, приховані потреби й бажання людини соціально типізуються у фольклорі (культури загалом), проєктуються зовні й трансформуються в символи, образи, метафори казок та легенд, загадок тощо. Він розробив власну теорію «проєкції» чи «проєктивної інверсії», під якою розуміє психологічний процес переносу вини, коли одна людина звинувачує іншу в дії, яку насправді хоче здійснити вона сама. У даному та інших «жіночих» сюжетах, на думку дослідника, «погамоване бажання дівчини вийти заміж за свого батька трансформується завдяки проєкційній інверсії в образ батька, що прагне одружитися з власною дочкою» [3, 221]. Саме тому, на його думку, в одній з версій «Безручки» дівчина сама відрізає собі руки і таким чином виявляється покараною за підсвідомий потяг до свого батька [3, 94].

Глибоким і великим почуттям є материнська любов, про що вже зазначалося раніше. За своїх дітей мати здатна віддати життя. Любов матері по-справжньому жертвна. Так у казці «Мамине серце» (СУС 480** (*Мати і смерть*)) лише за те, щоб дізнатися, куди Смерть понесла її дитину, вона віддає все найдорожче, що має: Ночі – свої співанки, кров – терновому куцу, зіниці – озеру, коси – старій жінці. Завдяки цьому вона навіть приходить до Квітки життя раніше самої Смерті, бо «*мамине серце опередило смерть. Воно завжди боліє і страждає за дитиною, але дитина цього не відчуває*» [17, 342]. З усієї сім'ї лише матір ладна віддати своє життя за дитину – казка «Про матір» (СУС 332** (*Смерть хоче забрати дитину*)). Смерть дарує їй життя – «*Ти одна в цьому домі така, що за всіх готова на смерть*» [4, 125]. О. Дей писав: «Народна етика високо підносить материнство. Любов до дітей, їх слухняність, глибока повага до батьків і до старших людей у казках щедро винагороджується («Заклятий легінь», «Що люди роблять, те й роби»). Народна творчість у фантазії здобувається іноді на неперевершено рельєфні образи для передачі сили й глибини материнських почуттів: в безрукої матері в момент, коли вона кинулася рятувати дитину від загибелі, виростають руки («Дівка-безручка»)... Такими вражаючими малюнками виховувала народна казка в душі здорової моралі людських відносин, прищеплювала багатьом поколінням норми гуманітарної етики. При цьому характерно, що ствердження й пропаганда моральних принципів творами казкових жанрів завжди велося при допомозі діаметрально протилежних образів і відображення ситуацій (позитивних, заслуговуючих наслідування, і негативних, що підлягають засудженню)» [4, 8].

Мати значить для дитини набагато більше від батька, тому великим нещастям вважається в казках часткове чи повне сирітство, коли дитина залишається одна на світі чи з батьком, який піддається впливу нової дружини і зрікається своїх дітей. Так, у казці «Мізинчик» розповідається, як чоловікові самому важко з дітьми-сиротами. Сусідська вдовиця хитрощами втирається в довіру до п'яти хлопців-сиріт, обіцяючи їм: «Коби ваш нянько мене взяв за жону, я би вас любила, в молоці купала» [5, 95]. Та

вийшовши заміж, вона знущається з хлопців і наказує чоловікові вигнати їх геть. У кінці зля мачуха вмирає від злості, побачивши хлопців живими.

Велика кількість казок присвячена стосункам між мачухою і падчерею. Мачуха, що має свою дочку, ненавидить падчерку і хоче звести її зі світу. Всі симпатії народу на боці скривдженої дитини – вона наділяється найкращими якостями на протигагу мачушиній дочці, що посилює ненависть мачухи: «Було раз що не було. Жили дід й баба, а мали одну доньку. Баба померла, дідо ще раз женився, і вродилася у них донька. Тепер одну звали «дідова», а другу «бабина». Дідова все пряла, а бабина парадилася. *Баба любила лиш свою доньку, а дідову ненавиділа і доти гризла старого, поки не прогнав свою*» [5, 175]. Казка часто так і називається – про «*бабину і дідову дочку*», тобто діти в сім'ї поділені на улюблену й нелюбиму дитину. Казка стає на захист сироти – та вирушає в дорогу, зазнає важких випробувань і за свою працьовитість, доброту, сумирність отримує винагороду, на відміну від бабиної дочки, яка жорстоко карається або взагалі гине. В інших варіантах дівчині допомагає мати під виглядом кобилячої голови (тотемні увявлення). Саме потрапляння сирітки до чужого місця й незвичної істоти дослідники вважають відгомном ініціаційних випробувань – перебування в іншому світі, в череві тварини (хижа, хатка) тощо. Отже, на давні міфологічні сюжети накладаються пізніші реалії та увявлення, зокрема родинні.

Неоднозначно складаються стосунки вже немолодих батьків з дорослими дітьми, коли ті старі батьки їм стають непотрібними. Син, який виносить свою стару матір з комори і продає її незнайомому чоловікові, карається за аналогією зі злочином таким чином, «що за свій вчинок *змушений все життя її носити*». Бо чоловік виявляється самою Справедливістю: «Він і ниськи ходить поміж нечестивих людей і *карає всіх, хто не поважає рідних батьків*» [5, 190]. В іншій казці непоштиві сини приростають до матері (АТУ 779 С* (*Покарання за непоштивість до матері*)).

Народна мудрість є дуже глибокою. Народ знає, що людина може зрозуміти іншу, побачити ситуацію іншими очима, задуматися над своїми вчинками переважно лише тоді, коли сама опиниться на місці цієї людини, потрапить у її становище. Це показано у казках про стосунки старого батька із сином (синами) – (АТУ 982 (*Неіснуючий спадок*)) У творах «Батько і син», «Син отця у ковди пускає» (АТУ 980 А (*Невдячний син*)) йдеться про типову ситуацію: син із сім'єю, дружиною і малим сином гарно ставляться до батька, поки той не переписує на них усе майно. Після цього старого виганяють до стайні, а син велить хлопчикові занести діду верітку, аби накритися. Та хлопчик не поспішає. Він хоче її розрізати, а на запитання батька «нащо?» відказує, що другу половину залишить для нього, коли він постаріє і теж піде до стайні. Після цього син забирає батька до хати й доглядає його до смерті. У казці з території Угорщини «Не тягни, сину, далі» (АТУ 980 В) зображується подібна ситуація, коли внук майструє дерев'яну миску на старість для свого батька. Адже його тато не садовить свого старого

батька за один стіл із сім'єю й через неохайність годує з дерев'яної миски. До того ж б'є, лає його, виштовхує геть з кімнати, на що той просить: «*Не виштовхуй мене далі кухні, бо лише доти я штовхав свого батька*», тобто звичка передавалася поколіннями, бо «*який птах, такий і син*». Та побачивши, що робить його малий син, батько вирішує перервати цю недобру традицію, аби вона не йшла далі «*від сина до сина*». Тут невинна дитина, яка наслідує приклад своїх батьків, наочно показує чоловікові неправильність його вчинку, як з морального, так і з педагогічного боку.

Причиною такої поведінки є крайній егоїзм, брак співчуття до близької людини, турбота лише про себе і свій добробут: «Тобто у нас немає сумирності, немає бачення іншої людини, що ближній – це не просто предмет, одягнений в пальто і хустку, а жива людина, у неї своя душа, свій біль... Ми не відчуваємо, що навколо нас живі люди; не просто предмети, якими можна якимось керувати, а кожна людина – це величезна дорожочинність перед Богом, кожна людина варта любові. А в нас, в силу нашого потьмарення все звернено на себе: мої справи, мої турботи, як я почуваюся. У деяких це трохи далі поширюється: моя дружина, мої діти, а вже далі то рідко хто: там мати чи батько – про це майже ніхто не думає, вони вже вважаються далекими родичами, не кажучи про братів, сестер» – так окреслює сучасну ситуацію протоієрей Смирнов [15, 231].

Основною причиною конфліктів поміж братами чи сестрами є суперництво у сім'ї, заздрість до більш успішних, змагання за прихильність батьків, спадок, матеріальну вигоду. Певною мірою подібними до казок про згаданих вище казок про сестер є твори про братів, тут казки будуються на опозиції старший (старші) – молодший, зокрема в чарівних казках старші брати зраджують молодшого, вони хочуть вбити чи навіть убивають свого брата, забираючи те, що він здобув, й обмовляють його перед батьком. Молодший брат здогадується про їхні наміри і обдурює їх.

Безсердечним і жадібним змальовано старшого, багатого брата у побутових казках, він абсолютно не зважає на своїх родичів, не жаліє ані брата, ані його родину (відомий сюжет про «Правду і Кривду»). Скривдженим у казках завжди виступає молодший брат, він є кращим і здібнішим від своїх братів. Симпатії казки завжди на його боці. Пояснення цього можуть бути різними. Можливо, це його молодість, різниця у віці, через що молодший брат може бути скривджений старшими – розумнішими, досвідченішими братами, і тому заслуговує на прихильність слухачів. Є. Мелетинський пояснює цю симпатію казки соціально-історичними причинами, коли в час переходу до патріархальної сім'ї завдяки праву майорату молодша дитина в сім'ї виявлялася в гіршому матеріальному становищі, звідси й зрада братів. Подібними причинами він пояснює прихильність до сиріт тощо, хоча, звичайно, не виключає й причин суто сімейного і загальнолюдського характеру [12, 257]. Зі свого боку О. Новик вважає, що героєм казки має бути представник молодшого покоління, адже метою казкових пригод є насамперед пошуки шлюбної

пари: [13, 244]. Обраність молодших дітей може пояснюватися й іншими чинниками. Це може бути й відгомін давніх обрядів ініціації, якими насичена казка. Старші брати можуть поставати такими, що вже пройшли ініціальні випробування, тому й вважаються розумними. Молодший – це невтаємничений, тому й дурний. Зрештою, цього може вимагати структура самої казки. Адже характерне потрійне повторення досягає кульмінації саме на третій раз, тому молодший, третій брат виступає найкращим, найздібнішим, він у кінці досягає успіху, а старші зазнають невдачі.

Родинні почуття можуть псуватися через жагу до коханого, яка охоплює жінку. Драматичні події розгортаються в сюжеті, коли сестра (мати) має вибирати поміж братом (чоловіком) і коханцем, й вибирає останнього: АТУ 315 А (*Зрадлива сестра*), АТУ 315*В (*Невірна дружина*). Кохання так засліплює її очі, що вона за підказкою коханця – часто це розбійник, який мстить братові – посилає його на смерть. Так, у казці «Звірячий цар», пославшись на хворобу, сестра просить довірливого брата-воєводу принести вовчого, ведмежого, далі лев'ячого молока, врешті підступом зв'язує його шовковими нитками, та герой рятується з допомогою вірних звірів. Згодом сестра таки намагається вбити брата отруйною кісткою, та його знову рятують вірні друзі.

Стосунки між сестрами й братами, іншими членами родини часто бувають і дуже теплими, вони люблять і підтримують одне одного, жертвують собою задля інших тощо. Зворушливо описуються відносини сестричок-ягідок і братика-грибка з однойменної казки тощо: «У родині воєводи виростало двоє діточок – хлопчик та дівочка. Дуже радів отець дітям і особливо любив хлопця, бо видів у ньому свого наслідника» [5, 79]. Стереотипним у казках є епізод, коли люблячі брати прощаються на перехресті доріг і домовляються про подальшу взаємодопомогу.

Стосунки в сім'ї часто можуть руйнувати батьки, які втручаються у молоду сім'ю. Це класичні комбінації свекруха-невістка та теща-зять (казка «Про приймака» та ін.)

Крім характерних сюжетів і мотивів, у казках трапляються окремі згадки про неписані закони села, мораль, якої мали дотримуватися люди, зокрема в сімейних стосунках. Уже йшлося про інцестуальні посягання батька до дочки, що вважалося великим гріхом. [7, 12]. Подібне табу стосувалося й дошлюбних зв'язків: «Та й таки до неї, взяв її обіймати, та й уже тут-тут до того інтересу братися. А вона каже: – *Поки шлюб не візьмеш зі мною, доти ані не гадай*» [10, с. 150]. Відповідно, великою ганьбою вважалася дошлюбна вагітність. Ряд приписів стосувався й виконання певних правил поведінки, пов'язаних з майбутнім заміжжям. Так, бажано було спершу видавати старшу дочку чи сина: «Де ти видів, аби дерево починали різати зверху. Дерево треба різати від кореня. Так і дівки: *кедь хочеш, бери найстаршу*» [7, 268]; Молоді мають отримати батьківське благословення: «А тоді то було ще так, що *най біг боронить, аби син без відомості родичів женився або донька віддалася*» [10, 150]. Пізніє розривання заручин не віталосся: «...Я би лиш за тебе йшла, айбо село мене осудить, як лишу хлопця в день весілля... – Коли

мене любиш, то так треба вчинити, *щоб мені і люди тебе присудили й ніхто на нас криво не дивився*, – каже їй вівчар» [10, 362].

Отже, в казках відобразилися глибокі життєві спостереження народу над внутрішньосімейними взаєминами, їх морально-етична оцінка, загальнолюдські принципи і норми поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аникин В. П. Русская народная сказка. – М. : Учпедгиз, 1959. – 256 с.;
2. Ведерникова Н. М. Русская народная сказка. – М. : Наука, 1975. – 135 с.;
3. Дандес А. Фольклор : семиотика и / или психоанализ : сб. ст.; пер. с англ. – М. : Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2003. – 280 с.;
4. Дей О. І. Дивовижний світ народної казки // Дерев'яне чудо : Народні казки [вст. ст., упоряд., підг. текстів та прим. О. І. Дея]. – Ужгород: Карпати, 1981. – С. 3–10.;
5. Дідо-всевідо : Закарпатські народні казки / [запис, упоряд., підг. текстів та прим. П. В. Лінгура]. – Ужгород : Карпати, 1969. – 198 с.;
6. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна проза (легенда, казка) : еволюція епічних традицій. – К. : КНУ, 1997. – 382 с.;
7. Зачаровані казкою / [Українські народні казки в записях П. В. Лінгура; упоряд. І. М. Сенька, В. В. Лінгура]. – Ужгород : Карпати, 1984. – 526 с.;
8. Зуева Т. В. Волшебная сказка и семейно-бытовые обряды в системе восточнославянского фольклора // Поэзия и обряд. – М., 1989. – С. 50–79.;
9. Казки Буковини: в 4-х кн. / [запис., упоряд., прим. і словн. М. А. Зінчука]. – Чернівці : Прут, 2008. – Кн. 2. – 376 с.;
10. Казки Покуття / [зібрав О. Кольберг ; упоряд., підг. текстів, вст. ст., прим. та словн. І. В. Хланти]. – Ужгород : Карпати, 2001. – 330 с.;
11. Краюшкіна Т. В. Мир семейных отношений в русских волшебных сказках : (на материале Сибири и Дальнего Востока) : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук. – Улан-Удэ, 2003. – 19 с.;
12. Мелетинский Е. М. Герой волшебной сказки: происхождение образа. – М. : Изд. Вост. л-ры, 1958. – 265 с.;
13. Новик Е. С. Система персонажей русской волшебной сказки // Типологические исследования по фольклору : сборник статей памяти В. Я. Проппа (1895–1970). – М., 1975. – С. 214–246.;
14. Новиков Н. В. Образы восточнославянской народной сказки. – Ленинград : Наука, 1974. – 355 с.;
15. Протоиерей Дмитрий Смирнов. Проповеди. – М. : Правосл. сестрич. во имя велик. Елизав., 2005. – Кн. 1. – 272 с.;
16. Правда і кривда: Казки / Передм., упоряд. і прим. І. В. Хланти. – Ужгород: Карпати, 1982. – 352 с.;
17. Срібні воли: Казки гір і Підгір'я в записях Степана Пушика. – К. : Веселка, 1995. – 398 с.;
18. СУС – Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка / Сост. Л. Г. Бараг, И. П. Березовский, К. П. Кабашников, Н. В. Новиков. – Ленинград: Наука, 1979. – 439 с.;
19. Українські народні казки : казки Гуцульщини / [запис, упоряд. і літ. опрац. М. Зінчука]. – Л. : Світ. – 2003. – Кн. 1. – 384 с. ; 2004. – Кн. 2. – 312 с. ; 2008. – Кн. 3. – 328 с.;
20. Українські народні казки : казки Закарпаття / [запис, упоряд. і літ. опрац. М. Зінчука]. – Чернівці : Прут. – 2007. – Кн. 20. – 384 с. ; 2008. – Кн. 22. – 384 с. ; Чернівці: Видд.ім. «Букрек», 2009. – Кн. 23. – 456 с.;
21. Чарівне горнятко: Казки / [Запис текстів С. Далавурака. М. Івасюка, В. Бандурака та С.Пушика; Упоряд. С.Далавурак та М. Івасюк]. – Ужгород: Карпати, 1971. – 256 с.;
22. Чарівна торба : українські народні казки, притчі, легенди, перекази, пісні та прислів'я, записані від М. Шопляка-Козака / [упоряд., передм., прим. та словн. І. М. Сенька; запис текстів І. М. Сенька, В. М. Сенька]. – Ужгород : Карпати, 1988. – 170 с.;
23. Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции ; пер. с англ. – М. : Наука, 1989. – 456 с.;
24. Boldizsár I. Varázslás és fogycúrá. Mesék, mesemondók, motívumok : Tanulmánykötet. – Budapest : JAK Kijárat K., 1997. – 219 p.;
25. Braun S. A népmese. Bevezetés az összehasonlító

mesekutatásba. – Budapest: Geniusz K., 1923. – 205 p.; 26. Felsőtiszai népmesék / Feljegyezte Kocsisné Szirmai Főris Mária. Debrecen: Debr. Alföldi Magvető, 1956. – 408 p.; 27. MNK – Magyar Népmesekatalogus. – Budapest, 1978 – 2001. – K.1 – 10; 28. *Pallag Rózsa*. Kárpát-ukrajnai magyar népmesék. Össz. Sándor L. Bp. : Akad. Kiadó, 1988. – 283 p.; 29. *Uther H.-I.* The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. – Pt. 1-3. – Helsinki, 2007.

Науменко Н.В. (Київ, Україна)

Музичний елемент ранньої лірики Павла Тичини у перекладах європейськими мовами

У статті провадиться порівняльний аналіз ранньої лірики Павла Тичини та її перекладів різними європейськими мовами (російською, англійською, польською, чеською). Показано, що головна відмінність репрезентованого у творчості Тичини поетичного світобачення, яку можна визначити як синтез поезії та музики, постає перед перекладачем у різних фонетичних, лексичних і образних проявах.

Ключові слова: переклад, лірика, поезія П.Тичини, синтез мистецтв, музика.

В статье проводится сравнительный анализ ранней лирики Павла Тычины и ее переводов на европейские языки (русский, английский, польский, чешский). Показано, что главная отличительная черта представленного в творчестве Тычины поэтического видения мира, которую можно определить как синтез поэзии и музыки, предстает перед переводчиком в различных фонических, лексических и образных проявлениях.

Ключевые слова: перевод, лирика, поэзия П. Тычины, синтез искусств, музыка.

The article gives a comparative analysis of the early lyrical verses by Pavlo Tychyna, translated into different European languages (Russian, English, Polish, and Czech). There was shown that the main feature of Tychyna's poetic vision of the world, which can be defined as synthesis of poetry and music, is revealed by a translator in different phonic, lexical, and iconic guises.

Key words: translation, lyric poetry, works by P. Tychyna, artistic synthesis, music.

Сьогодні гостро постає проблема нового перекладу Тичининих поезій. З точки зору мовної, перекладати твори П. Тичини доволі нелегко. Адже в них синтезуються музикальність, яка (перефразовуючи вислів Л. Новиченка) «безпосередньо взята від... ніколи не баченого соняшного кларнета» [4, 308], та елементи «світлоритму», спостереженого Ю. Лавріненком, – іншими словами, потужні музичні та кольористичні перлини, передати поєднання яких іншою мовою – завдання лише для високоталановитих перекладачів. Зокрема, Микола Хвильовий ще в 1925 р. писав: «Коли говорити про вихід нашої сьогодишньої літератури на західну арену, то ця розкіш можна дозволити тільки авторіві «Сонячних кларнетів»... [Але] річ у тім, що Павло Тичина – національніший поет, і його твори не піддаються халтурним перекладачам» [8, 501]. А В. Коптілов